

УДК: 37.037:796.011.3

АНАТОЛІЙ РЕБРИНА, канд. пед. наук, доцент
Хмельницький національний університет, МОН України
Адреса: вул. Кам'янецька, 110, м. Хмельницький, Україна
E-mail: a_rebryna@rambler.ru

АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАКОРДОННОГО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ СПОРТИВНОГО СПРЯМУВАННЯ

АНОТАЦІЯ

Теоретично обґрунтовано актуальність профільного навчання школярів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів. Розкрито сутність профільного навчання як однієї з провідних форм організації педагогічного процесу в сучасній школі. З'ясовано, що профільне навчання за своїм цільовим призначенням знаходиться між загальною середньою і професійною освітою, забезпечуючи їх функціональний взаємозв'язок і наступність. Подано ґрунтовний аналіз державних документів та навчальних програм з фізичної культури для старшокласників вітчизняних та закордонних загальноосвітніх навчальних закладів спортивного профілю. Здійснено ретроспективний аналіз програмно-нормативних документів, педагогічної літератури та Інтернет-ресурсів з питань зародження ідей профільної диференціації навчання школярів. З'ясовано, що особистісно-орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу зі спортивною спеціалізацією передбачає цілісний системний підхід до вибору кожним учнем спортивного профілю, його змісту, засобів і форм навчальної та позакласної фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей, рухових і творчих здібностей до обраного виду профілю. Проведено глибокий аналіз роботи вчителів фізичної культури профільних класів спортивною спеціалізацією. Підкреслено важливість врахування рівня знань, фізичної підготовленості учнів, їхніх інтересів, нахилів і здібностей у визначенні й вивченні складових варіативного модуля. Встановлено, що навчальна програма з фізичної культури для учнів 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів спортивного профілю не може утверджувати чітко визначеної кількості годин на ті чи інші складові модулі.

Ключові слова: вітчизняні та закордонні загальноосвітні навчальні заклади, профільне навчання, навчальні програми, фізична культура, спортивний профіль, професійно-прикладна фізична підготовка, фізичні якості, учні.

ВСТУП

Профільне навчання – це система організації загальної середньої освіти, при якій в старших класах навчання відбувається за різними програмами з перевагою тих чи інших предметів. Воно створює умови для диференціації змісту навчання старшокласників, побудови індивідуальних освітніх програм; забезпечує поглиблене вивчення окремих навчальних предметів; встановлює рівний доступ до повноцінної освіти різним категоріям учнів; розширює можливості їх соціалізації; забезпечує наступність загальної і професійної освіти; більш ефективно готує випускників загальноосвітніх установ, що реалізують програми середньої (повної) загальної освіти до освоєння програм вищої професійної освіти; дозволяє за рахунок змін у структурі, змісті та організації освітнього процесу повніше враховувати інтереси, схильності та здібності учнів; створює умови для навчання старшокласників відповідно до їх професійних інтересів та намірів щодо продовження освіти [4; 5; 10].

Профільне навчання, яке спрямоване на реалізацію особистісно-орієнтованого навчального процесу, передбачає такі основні завдання:

- забезпечення поглибленого вивчення окремих предметів програми повної загальної освіти;
- створення умов для істотної диференціації змісту навчання старшокласників з широкими і гнучкими можливостями розроблення індивідуальних освітніх програм;
- сприяння встановленню рівного доступу до повноцінної освіти різних категорій учнів відповідно до їх здібностей, індивідуальних нахилів і потреб;
- розширення можливості соціалізації учнів, забезпечення наступності загальної та професійної освіти, ефективніша підготовка випускників школи до освоєння програм вищої професійної освіти [4; 5].

Основою розвитку профільного навчання є реальні потреби ринку праці, що формують замовлення на відповідні види й форми професійної діяльності; особисті інтереси й нахили учнів до видів професійної діяльності, що лежать в основі вибору предметності (профільності) їх подальшої професійної освіти; індивідуальні особливості та здібності учнів, котрі характеризують можливі межі їх самореалізації в обраній професійній діяльності та орієнтують їх на вибір відповідного рівня подальшої професійної освіти [4; 5].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає у тому, щоб теоретично обґрунтувати актуальність профільного навчання школярів старшої школи; зробити ґрунтовний аналіз програмно-нормативних документів з фізичної культури для старшокласників спортивного профілю; виявити у змісті навчальних програм спортивного профілю варіативні модулі.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення та ідеї профільної диференціації освіти й організації профільного навчання у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах. Цим питанням присвячені праці таких учених, як В. Безпалько, С. Вольянська, С. Гончаренко, Т. Гуцан, М. Зубалій, Т. Красікова, І. Латипов, Ю. Мальований, А. Матвеев, І. Осадчий, О. Савченко, Б. Федоришин, Н. Шиян та ін.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі *методи дослідження*: *теоретичні*: ретроспективний та порівняльний аналіз педагогічної літератури й Інтернет ресурсів, вивчення законодавчої та нормативної документації з питань профільної освіти, аналіз навчальних планів і програм, навчально-методичного забезпечення викладання предмета «Фізична культура» у ЗНЗ спортивного профілю; *емпіричні*: опитування, педагогічне спостереження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У більшості розвинених країн світу проблемі профільної диференціації навчання приділяється особлива увага. У країнах Європи (Англії, Данії, Нідерландах, Норвегії, Фінляндії, Франції, Швеції, Шотландії та інших) усі учні до сьомого року навчання визначаються у виборі свого подальшого шляху. Їм пропонуються два варіанти продовження освіти в основній школі: «академічний», який надалі відкриває шлях до вищої освіти, та «професійний», в якому навчаються за спрощеним навчальним планом, переважно з прикладними та профільними дисциплінами [4; 10].

У США профільне навчання існує на останніх двох-трьох роках навчання у школі. Учні та батьки можуть вибрати три варіанти профілю: академічний, загальний і професійний, в якому забезпечується допрофесійна підготовка. Варіативність освітніх

послуг у них здійснюється за рахунок розширення спектра різних навчальних курсів за вибором [4].

Аналіз зарубіжного досвіду, здійснений Ільдаром Латиповим [4; 10], дозволяє виділити такі загальні для всіх елементи організації навчання старшої школи у досліджених ним країнах:

1. Загальна освіта у старших класах у усіх розвинених країнах є профільною.
2. Як правило, профільне навчання охоплює три, рідше два, останніх роки навчання в школі.
3. Частка учнів, які продовжують навчання у профільній школі, неухильно зростає і складає не менше 70 %.
4. Кількість напрямів диференціації невелика: два – в англійських країнах (академічний і неакадемічний), три – у Франції (природничо-науковий, філологічний, соціально-економічний) і три – в Німеччині («мова–література–мистецтво», «соціальні науки», «математика–точні науки–технологія»).
5. Організація профільної підготовки розрізняється за способом формування індивідуального навчального плану студента: від фіксованого переліку обов'язкових навчальних курсів (Франція, Німеччина) до можливості набору з безлічі курсів, пропонованих за весь період навчання (Англія, Шотландія, США та ін.).
6. Кількість обов'язкових навчальних предметів (курсів) у старших класах у порівнянні з середніми істотно менша. Серед них обов'язковими є природничі науки, іноземні мови, математика, рідна словесність, фізична культура.
7. Як правило, старша профільна школа виділяється як самостійний вид освітньої установи: ліцей – у Франції, гімназія – у Німеччині, «вища» школа – у США.
8. Дипломи (свідоцтва) про закінчення старшої (профільної школи) дають право прямого зарахування до вищих навчальних закладів за деякими винятками. У Франції прийом до медичних і військових ВНЗ проходить на основі вступних іспитів.
9. Кількість профілів і навчальних курсів у старшій школі за кордоном постійно скорочувалася, тоді як зростала кількість обов'язкових предметів і курсів. При цьому все більш виразно виявлявся вплив і зростаюча відповідальність центральної влади за організацію та результати освіти.

У Росії перша спроба здійснення диференціації навчання в школі відноситься до 1864 р. Відповідний Указ передбачав організацію семикласних гімназій двох типів: класична (яка мала на меті підготовку до університету) і реальна (яка була спрямована на підготовку до практичної діяльності та вступу в спеціалізовані навчальні заклади) [4].

Новий імпульс ідея профільного навчання отримала в процесі підготовки реформи освіти 1915–1916-х років [4]. За запропонованою структурою 4–7 класи гімназії поділялися на три гілки: новогуманітарну, гуманітарно-класичну, реальну. 1918 року на першому Всеросійському з'їзді працівників освіти було розроблено Положення про єдину трудову школу, що передбачало профілізацію змісту навчання у старшій школі. У старших класах середньої школи виділялися три напрями: гуманітарний, природничо-математичний і технічний.

1934 року ЦК ВКП (б) і Рада Народних комісарів СРСР приймають постанову «Про структуру початкової і середньої школи в СРСР», що передбачає єдині навчальні плани та програми. Однак уведення на всій території СРСР єдиної школи згодом висвітлювало серйозну проблему – відсутність наступності між єдиною середньою школою та глибоко спеціалізованими вищими навчальними закладами, що змусило вчених-педагогів у черговий раз звернутися до проблеми профільної диференціації на старших ступенях навчання [4; 10].

Академія педагогічних наук СРСР в 1957 році виступила ініціатором проведення експерименту, в якому передбачалося провести диференціацію за трьома напрямками: фізико-математичним і технічним; біолого-агрономічним; соціально-економічним та гуманітарним. З метою подальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи в 1966 р. були введені дві форми диференціації змісту освіти за інтересами школярів: факультативні заняття в 8–10 класах і школи (класи) з поглибленим вивченням предметів, які, постійно розвиваючись, збереглися аж до теперішнього часу [8].

Закон Російської Федерації 1992 р. «Про освіту» на початку 90-х років сприяв появі нових видів загальноосвітніх установ (ліцеїв, гімназій), орієнтованих на поглиблене навчання школярів з метою подальшого навчання у виші. Також багато років успішно існували й розвивалися спеціалізовані (певною мірою профільні) художні, спортивні, музичні та інші школи. Отже, 90-і роки характеризуються варіативністю й різноманітністю типів і видів освітніх установ та освітніх програм.

Відповідно до розпорядження Уряду Російської Федерації від 29 грудня 2001 р. № 1756-р про схвалення Концепції модернізації російської освіти на період до 2010 р. у старших класах загальноосвітньої школи передбачалося профільне навчання, ставилося завдання створення «системи спеціалізованої підготовки (профільного навчання) у старших класах загальноосвітньої школи, орієнтованої на індивідуалізацію навчання й соціалізацію учнів, у тому числі з урахуванням реальних потреб ринку праці».

Міністерство освіти і науки Російської Федерації своїм наказом № 1312 від 9.03.2004 р. встановило поетапне введення в освітніх установах суб'єктів Російської Федерації базового навчального плану з 2005/2006 навчального року для допрофільного навчання в IX класах, а з 2006/2007 н.р. – в I, V і X класах.

Профільне навчання в Росії [4; 5; 10] може реалізовуватися за чотирма базовими моделями:

- профільна школа, в якій навчаються тільки старшокласники;
- індивідуальний розклад, коли учень за допомогою викладачів створює для себе річну навчальну програму з обов'язковим мінімумом усіх основних предметів;
- вивчення профільних предметів не тільки в своїй, а й у будь-якій іншій школі;
- профільні класи в загальноосвітніх школах.

Загальноосвітній початковий заклад може бути однопрофільним (тільки один обраний профіль) і багатопрофільним (кілька профілів навчання). Він може бути в цілому не орієнтований на конкретні профілі, але за рахунок значного збільшення числа елективних курсів (у тому числі у формі різноманітних навчальних міжкласних груп) повною мірою здійснювати свої індивідуальні профільні освітні програми.

У моделі мережевої організації профільне навчання учнів конкретної школи здійснюється за рахунок цілеспрямованого й організованого залучення освітніх ресурсів інших освітніх установ. Тут поглиблено вивчаються профільні загальноосвітні предмети й елективні курси, до яких є стійкий інтерес та індивідуальні здібності учнів; зосереджується увага на формуванні професійно важливих якостей особистості в сфері педагогічної, фізкультурно-спортивної, військово-оборонної діяльності, безпеки життєдіяльності та ін.; здійснюється контроль, корекція професійних планів учнів, виявляється ступінь їх обґрунтованості; намічаються шляхи підготовки до майбутньої професійної діяльності, способи діагностики мотиваційно-орієнтаційної сфери учнів, оцінки результатів, досягнень; формуються основи для соціально-професійної адаптації учнів: ціннісні орієнтації, мотиви вибору професії, професійно-педагогічна спрямованість; формуються професійні інтереси учнів.

Серед таких освітніх установ можуть бути:

- загальноосвітні школи з профільними класами оборонно-спортивного, спортивно-педагогічного профілю тощо;
- фізкультурно-педагогічні ліцеї, школи оборонно-спортивного та спортивно-педагогічного профілів та ін.;
- ДЮСШ, ДЮКФП, центри дитячої творчості та ін.;
- фізкультурно-педагогічні коледжі, технікуми, училища олімпійського резерву;
- ВНЗ фізкультурного профілю, педагогічні виші.

Основами навчального змісту профільного навчання фізичної культури є:

- фізкультурно-оздоровча діяльність, орієнтована на зміцнення й збереження здоров'я, збільшення тривалості творчого довголіття, організацію здорового способу життя;
- спортивна діяльність, орієнтована на фізичну підготовку, активне включення учнів у змагальну діяльність, регулярні самостійні заняття в обраному виді спорту;
- практико-орієнтована підготовка, спрямована на формування знань і уявлень про професійну діяльність фахівця фізичної культури, її види й різновиди, форми організації, вимоги до якісних характеристик особистості фахівця [4; 5].

У спортивно-педагогічних класах загальноосвітніх шкіл поряд з фізичною підготовкою учнів відбувається цілеспрямоване нагромадження знань про майбутню професію та формування мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічної професії в галузі фізичної культури. Водночас фізична культура є також складовою частиною змісту підготовки майбутніх фахівців, професійно-прикладним компонентом їхньої професійної підготовки.

Прикладна фізична підготовка являє собою спеціалізований вид фізичного виховання, здійснюваний відповідно до вимог і особливостей трудової діяльності та служби в лавах армії. Прикладна фізична підготовка спрямована на формування життєво важливих рухових умінь і навичок, розвиток спеціальних фізичних якостей, зміцнення здоров'я та підвищення працездатності людини. Змістом прикладної фізичної підготовки є не тільки спеціально підібрані фізичні вправи, виконувані в незвичайних умовах, але й навчальний матеріал, що забезпечує психологічну готовність до діяльності в екстремальних ситуаціях [10].

Основними завданнями прикладної фізичної підготовки учнів 10–11-х класів російських шкіл є:

- цілеспрямований розвиток фізичних якостей, що відповідають специфічній діяльності того чи іншого фахівця;
- вдосконалення умінь і навичок, необхідних у трудовій діяльності та на військовій службі;
- підвищення функціональної стійкості організму людини до незвичайних і екстремальних умов.

Реалізація програмового матеріалу з прикладної фізичної підготовки може здійснюватися на уроках фізичної культури та ОБЖ, додаткових заняттях за програмою елективних курсів, позакласних заходах спортивно-прикладного характеру, а також у процесі самостійних тренувальних занять за завданням вчителя. При цьому необхідно максимально наблизити умови виконання рухових дій і тренування фізичних якостей до реальних життєвих ситуацій.

Грунтовний аналіз державних документів [1; 2], літературних джерел [3; 7; 9; 12] і практики засвідчує, що зміст навчальної діяльності зі спортивного профілю

загальноосвітньої школи в Україні визначається навчальною програмою [7], яка розробляється відповідно до державних вимог до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти [2, с. 32–34], державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти та освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура», затверджених постановою КМУ № 1392 від 23 листопада 2011 р. [1, с. 2–5].

Аналіз змісту навчальної програми з фізичної культури спортивного профілю ЗНЗ [7] виявив орієнтацію та організацію навчального процесу на ознайомлення старшокласників з основними формами професійної діяльності вчителя фізичної культури або тренера з виду спорту, обраного в школі як профільного. Зміст програми також спрямовує навчальний процес на оволодіння учнями первинними засобами і формами педагогічної діяльності та підвищення спортивної майстерності в обраному виді фізкультурно-оздоровчої або спортивної діяльності. Це сприяє розвитку в старшокласників індивідуальних професійних здібностей та розширенню їхніх уявлень про специфіку фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, вчить учнів мислити на професійному рівні вчителя фізичної культури або тренера з обраного виду спорту.

Основною метою предмета є формування фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я старшокласників, фізичної культури особистості; оволодіння основними положеннями теорії й методики фізичної культури, вміннями та навичками самостійно вирішувати питання фізкультурно-спортивної й оздоровчо-корегувальної діяльності; забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки з фізичного виховання [7].

Мета предмета «Фізична культура» реалізується шляхом застосування комплексного підходу до вирішення навчальних, оздоровчих і виховних завдань:

- інтеграції базової та додаткової освіти галузі фізичної культури і спорту, цілеспрямованого опанування обраним видом рухової діяльності;
- оволодіння психолого-педагогічними, анатомо-фізіологічними основами знань, гігієнічними вимогами до фізичного виховання;
- формування вмінь щодо організації та проведення самостійних форм занять оздоровчо-корегувальної та спортивної спрямованості;
- формування пізнавальних та творчих здібностей, забезпечення професійної орієнтації щодо вибору профілю подальшої освіти;
- розвитку фізичних якостей та зміцнення здоров'я;
- формування пізнавальних та творчих здібностей щодо фізичної культури;
- забезпечення професійної орієнтації школярів;
- формування фізичної культури особистості, громадянської та патріотичної свідомості [7].

Зміст предмета «Фізична культура» спрямований на формування в учнів ключових компетентностей: **соціальних** (здатність до співробітництва, розв'язання життєвих проблем, взаєморозуміння, соціальної активності, формування фізичної культури особистості, основ здорового способу життя), **мотиваційних** (формування громадських і особистісних уявлень про престижність високого рівня здоров'я та фізичної підготовленості, здатність до навчання, проявлення творчості у застосуванні рухових дій у різних за складністю умовах), **функціональних** (здатність до оперування знаннями про закономірності рухової активності, знаннями з історії фізичної культури та спорту, розширення рухового досвіду з метою розвитку фізичних якостей і рухових здібностей

відповідно до вікових особливостей, засвоєння термінологічних та методичних компетентностей), *когнітивних* (здатність до набуття основ знань для здійснення педагогічної діяльності в галузі фізичного виховання і спорту), *технологічних* (володіння методиками, спрямованими на збереження і зміцнення здоров'я та підвищення рівня фізичної підготовленості), *професійно-прикладних* (сприяння формуванню умінь і навичок використання фізичних вправ у повсякденній і подальшій професійній діяльності), *особистісних* (формування важливих для професійної діяльності особистісних якостей), які відображають ієрархію вимог до фізкультурно-спортивної діяльності, що поступово розширюється й удосконалюється [3, с. 502–508; 7].

Основними принципами побудови програми є безперервність, цілісність процесу навчання та особистісно-орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу [7].

Профільне вивчення предмета сприяє поглибленню змісту, формуванню стійкого інтересу до обраного профілю, пізнанню шляхів зміцнення свого здоров'я засобами обраного виду спорту, розвитку відповідних здібностей, а також орієнтації на професійну діяльність.

Реалізується зміст навчальної програми зі спортивного профілю за модульним принципом. Модулями є такі розділи програми, як «Волейбол», «Баскетбол», «Гандбол», «Футбол», «Плавання», «Легка атлетика», «Настільний теніс», «Спортивний туризм» тощо. Вони включають теоретичну, фізичну, загальну та спеціальну фізичну підготовку, техніко-тактичну підготовку [3; 7].

Теоретична підготовка розглядається в програмі як процес збагачення учнів знаннями з галузі фізичної культури і спорту та формування в них свідомого ставлення до фізкультурної і спортивної діяльності й надання знань щодо інших видів підготовки.

Фізична підготовка розглядається в навчальній програмі як процес розвитку фізичних якостей та підвищення функціональних можливостей організму, що впливають на створення сприятливих умов для вдосконалення всебічної підготовки учнів. Фізична підготовка поділяється на загальну та спеціальну [6, с. 4–7].

Загальна фізична підготовка передбачає різнобічний розвиток фізичних якостей засобами фізичних вправ, що чинять загальний вплив на організм. Вона здебільшого здійснюється за рахунок обов'язкового компонента загальноосвітньої базової програми, а також під час проведення підготовчої частини кожного уроку.

Спеціальна фізична підготовка характеризується рівнем розвитку в учнів фізичних здібностей, можливостей органів і функціональних систем організму, які безпосередньо визначають досягнення в обраному виді спорту.

Тактична підготовка розглядається як процес, скерований на оволодіння раціональними формами ведення спортивної боротьби під час змагальної діяльності.

Технічна підготовка спрямована на опанування учнями системи рухів, яка відповідає особливостям обраної спортивної дисципліни.

Таким чином, особистісно-орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу зі спортивної спеціалізації передбачає цілісний системний підхід до вибору кожним учнем спортивного профілю, його змісту, засобів і форм навчальної та позакласної фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей, рухових і творчих здібностей до обраного виду профілю.

Грунтовний порівняльний аналіз роботи вчителів фізичної культури ЗНЗ профільних класів показує, що з метою визначення динаміки фізичної підготовленості учнів, які займаються за спортивним профілем, у вересні необхідно проводити моніторинг

за видами, визначеними комплексними тестами. Показані учнями під час моніторингу результати не оцінюються і є орієнтирами для подальшої корекції навчальної роботи учнів щодо вдосконалення рівнів особистої фізичної підготовленості [3, с. 506].

ВИСНОВКИ

1. Теоретично обґрунтовано актуальність профільного навчання школярів старшої школи. Профільне навчання є однією з провідних форм організації педагогічного процесу в сучасній школі, яке за своїм цільовим призначенням знаходиться між загальною середньою і професійною освітою, забезпечуючи їх функціональний взаємозв'язок і наступність.

2. Здійснено ґрунтовний порівняльний аналіз навчальних програм з фізичної культури для старшокласників спортивного профілю вітчизняних та закордонних ЗНЗ. У більшості закордонних країн проблемі профільного навчання приділяється особлива увага. Розвиток вітчизняного профільного навчання в основному відповідає європейським та світовим тенденціям розвитку освіти. Водночас мережа ЗНЗ з поглибленим вивченням профільних предметів (гімназії, ліцеї тощо) поки що розвинена недостатньо.

3. Варіативними модулями вітчизняного профільного навчання спортивного спрямування є такі розділи навчальної програми, як «Волейбол», «Баскетбол», «Гандбол», «Футбол», «Плавання», «Легка атлетика», «Спортивний туризм», «Настільний теніс» та ін. Не виявлено у змісті вітчизняних програм профільного навчання спортивного спрямування варіативного модуля «Професійно-прикладна фізична підготовка».

Водночас навчальна програма не може встановлювати чітко визначеної кількості годин на ті чи інші складові модулі. Кожна школа у відповідності до обраного профілю навчання може створити свою програму з прикладної фізичної підготовки для учнів 10–11-х класів.

У подальшому передбачається зробити ґрунтовний порівняльний аналіз навчальних програм з фізичної культури для старшокласників вітчизняних та закордонних ЗНЗ економічного, медичного та інших профілів навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Фізичне виховання в сучасній школі. – 2012. – № 2. – С. 2–5.
2. Державні вимоги до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти // Фізичне виховання в школі. – 1999. – № 3. – С. 32–34.
3. Зубалій М. Д. Розвиток змісту навчальної діяльності старшокласників зі спортивного профілю / М. Д. Зубалій // Компетентнісні засади змісту освіти в 11-річній школі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28–29 березня 2013 р. [ред. кол. : О. А. Федоренко, І. Г. Єрмаков (наук. ред.), А. М. Ратушна]. – К. : Оберіг, 2013. – С. 502–508.
4. Концепция профильного обучения на старшей ступени общего образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.ug.ru/02.42/t9.htm>>.
5. Концепция профильного обучения физической культуре в общеобразовательных учреждениях [Электронный ресурс] / А. П. Матвеев. – Режим доступа: <http://www.prosv.ru/ebooks/Matveev_Fizra_5-11kl/4.html>.
6. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи. Рівень стандарту // Фізичне виховання в школі. – 2011. – № 1. – С. 4–12.

7. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи. Профільний рівень. – 2010. – 139 с.

8. Постановление правительства РФ «О проведении эксперимента по введению профильного обучения...» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.mschools.ru/content.php?t=247>>.

9. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Фізична культура 5–12 класи / В. М. Єрмолова, М. Д. Зубалій, Л. І. Іванова, О. М. Лакіза, С. І. Операйло, В. В. Столітенко, Г. Г. Смоліус, Є. В. Столітенко, О. В. Тимошенко. – Київ–Ірпінь : «Перун», 2005. – 272 с.

10. Профильное обучение: вопросы и ответы [Электронный ресурс] / И. Латыпов. – Режим доступа: <<http://spo.1september.ru/article.php?ID=200700202>>.

11. Типовая программа дополнительного образования детей и молодежи (физкультурно-спортивный профиль) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uvvo.narod.ru/fizkulturno-sportivnyj_profil.html>.

12. Фізична культура в школі: 5–11 класи : метод. посібник / [за заг. ред.. С. М. Дятленка]. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 368 с.